

ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ—21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1931

Έρευνα και συγγραφή: Γιαννάκης Γαλακτίου

Τέλη της δεκαετίας του 1920. Ο Κυπριακός λαός δοκιμάζεται από τη φτώχεια, την ανεργεία, την εξαθλίωση, ακόμη και από την πείνα, και τα χρέη. Η καταπίεση της αποικιακής διοίκησης και η διάψευση των ελπίδων των Κυπρίων για την απελευθέρωση της Κύπρου χειροτερεύουν την κατάσταση των πολιτών. Το νομοθετικό συμβούλιο που διοικούσε την Κύπρο το αποτελούσαν 13 μέλη από τα οποία τα 6 αντιπροσώπευαν την Ελληνοκυπριακή κοινότητα του 88% του συνολικού πληθυσμού. Τα υπόλοιπα 6 μέλη ήταν διορισμένοι Βρετανοί κρατικοί υπάλληλοι και Τουρκοκύπριοι. Όταν σε ένα ζήτημα οι δύο παρατάξεις βρίσκονταν αντίθετες και ισόπαλες, η βαρύνουσα ψήφος του Βρετανού Αρμοστή, που ήταν και ο πρόεδρος του "νομοθετικού συμβουλίου", εξασφάλιζε την πλειοψηφία για την Αγγλική πλευρά

Στην περίπτωση που οι Τουρκοκύπριοι συμφωνούσαν με τους Έλληνες σε κάποιο θέμα (περίπτωση σπάνια), ο "πρόεδρος" είχε το δικαίωμα να αναπέμψει το ζήτημα για "επανεξέταση" σε "ειδικό συμβούλιο" αμιγώς Βρετανικής σύνθεσης. Εκεί στραγγαλιζόνταν τα τελευταία απομεινάρια των πολιτικών ελευθεριών του συνόλου του Κυπριακού λαού.

-Όλοι οι ανώτεροι και ανώτατοι Διοικητικοί υπάλληλοι του Κυπριακού κρατικού μηχανισμού ήταν Βρετανοί, με αμοιβές πολλαπλάσιες από αυτές που δίνονταν στις υπόλοιπες Βρετανικές αποικίες, που βάρυναν αποκλειστικά τον φτωχό Κυπριακό λαό. Συγκεκριμένα ένας ανώτερος Βρετανός κρατικός υπάλληλος λάμβανε ημερομίσθιο 4 λίρες όταν το ημερομίσθιο του Κύπριου εργάτη ήταν 2 σελίνια!!!!

-Ο Κυπριακός λαός όφειλε να καταβάλλει εξ ιδίων τον Σουλτανικό φόρο υποτέλειας (τον λεγόμενο και «φόρο αίματος») που άγγιζε το ιλιγγιώδες ποσό των 90.000 λιρών ετησίως. Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του ποσού, τα συνολικά έσοδα της Κύπρου το 1931 ήταν 739.000 λίρες. Το ποσό αυτό η εκάστοτε Βρετανική Κυβέρνηση από το 1878 δεν το κατέβαλλε ποτέ στον Σουλτάνο αλλά αντιθέτως το παρακρατούσε αφού η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν εκπλήρωνε τις δανειακές υποχρεώσεις της. Το συσσωρευθέν ποσό την εξιστορούμενη εποχή, από τον Σουλτανικό φόρο αλλά και από άλλους φόρους που επέβαλλε η Βρετανία, στην Νήσο άγγιζε τις 2.600.000 λίρες. Σύμφωνα με δήλωση του Βρετανού Υπουργού Οικονομικών τον Ιούλιο του 1931 στην βουλή των κοινοτήτων, τα ποσά αυτά είχαν διατεθεί μυστικά από τους Βρετανούς για να εξυπηρετήσουν τα χρεολύσια των αιωνίως χρεοκοπημένων Οθωμανών.

-Από τις 5 Δεκεμβρίου 1929 με απόφαση του "νομοθετικού συμβουλίου" ο Κυβερνήτης της Νήσου sir Ronald Storrs, απέκτησε τον πλήρη έλεγχο στα ελληνικά σχολεία στην Κύπρο αφαιρώντας την διοίκηση τους από τις Ελληνικές κοινότητες, προνόμιο που απολάμβαναν κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Η κίνηση αυτή είχε ως στόχο τον

έλεγχο των διορισμών στα Ελληνικά σχολεία όσων δασκάλων υποστήριζαν την Εθνική αφύπνιση. Παράλληλα ο Κυβερνήτης Storrs επέβαλλε την επικράτηση της διδασκαλίας της Βρετανικής γλώσσας εις βάρος των Ελληνικών.

Η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι ήταν η οικονομική κρίση που ξέσπασε τον Σεπτέμβριο του 1931, λόγω του ελλείμματος του Κυπριακού προϋπολογισμού. Συγκεκριμένα υπήρχε ένα έλλειμμα 11.000 λιρών στον προϋπολογισμό, το οποίο η Βρετανική πλευρά ήθελε να καλύψει από ένα ισχνό αποθεματικό που υπήρχε στο Νησί για αντιμετώπιστεί κάποια έκτακτη ανάγκη από θεομηνίες (ξηρασία, σεισμός κτλ). Η Ελληνική πλευρά αντιστάθηκε σε αυτή την παράλογη κίνηση παρουσιάζοντας ένα πλήρες και μετριοπαθές πρόγραμμα περικοπών στους μισθούς των Κρατικών υπαλλήλων. Ο Κυβερνήτης Storrs τελικά αποφάσισε να μαζέψει το ποσό φορολογώντας εκ νέου τον Κυπριακό λαό. Στην σχετική συνεδρίαση του "νομοθετικού συμβουλίου" οι Έλληνες βουλευτές, με την ανοχή των Τουρκοκυπρίων, πέτυχαν να καταψηφιστεί το νομοσχέδιο αυτό. Ο Storrs όμως με την φασιστική αποικιοκρατική διαδικασία που περιγράψαμε, επέβαλλε το νομοσχέδιο τον Οκτώβριο του 1931, αδιαφορώντας για τις αντιδράσεις των Κυπρίων

Τα γεγονότα στο Κυβερνείο

Η ωμή αυτή πρωτοβουλία του Storrs πυροδότησε μια σειρά από τραγικά γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία της Νήσου. Ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς παραιτείται από το νομοθετικό συμβούλιο μαζί με άλλους Έλληνες Βουλευτές στις 17 Οκτωβρίου 1931. Τρεις μέρες μετά, με βαρυσήμαντο διάγγελμά του από την Λεμεσό, καλούσε τον Κυπριακό λαό σε αντίσταση και ανυπακοή. Στις 21 Οκτωβρίου πραγματοποιείται μεγάλη συγκέντρωση στην εμπορική λέσχη στην Λευκωσία με ομιλητές πολλούς Έλληνες Βουλευτές και κοινωνικούς παράγοντες. Ο Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Κυκκώτης, Πρωθυερέας της Φανερωμένης, μετά από σύντομη ομιλία, όρκισε το πλήθος στην Ελληνική σημαία.

Ακολούθως, εντελώς αυθόρμητα σχηματίστηκε ένα πλήθος που πορεύθηκε προς το κυβερνείο. για να επιδώσει ψήφισμα διαμαρτυρίας στον Κυβερνήτη. Πολλοί οπλίστηκαν με ξύλα και πέτρες. Το κύμα των διαδηλωτών ήταν τόσο ορμητικό που ο αστυνομικός κλοιός που σχηματίστηκε γύρω από το κτίριο ήταν αδύνατο να το συγκρατήσει. Βλέποντας τα γεγονότα να παίρνουν ανεπιθύμητες διαστάσεις, ο κυβερνήτης Storrs διεμήνυσε προς τους διαδηλωτές ότι είναι έτοιμος να δεχτεί επιτροπή εκ των μελών του Κυπριακού νομοθετικού συμβουλίου αλλά προηγουμένως θα πρέπει ν' απομακρυνθούν τα πλήθη από το κυβερνείο. Το αίτημα αυτό ήταν εντελώς παράλογο, λόγω των υφιστάμενων συνθηκών και πολύ σύντομα οι διαδηλωτές άρχισαν να πετούν πέτρες προς το κτίριο του Κυβερνείου. Ένας νεαρός μαθητής σκαρφάλωσε και κατέβασε την

Αγγλική σημαία από τον ιστό που βρισκόταν στην είσοδο του Κυβερνείου, αντικαθιστώντας την με την Γαλανόλευκη.

Η τολμηρή αυτή ενέργεια ενθουσίασε το πλήθος που δεν υπάκουε στις εκκλήσεις των αντιπροσώπων του για αυτοσυγκράτηση. Σε λίγο κατέφθασαν αστυνομικά αυτοκίνητα για να ενισχύσουν την ασφάλεια του κτηρίου. Ένα από τα αυτοκίνητα ανατράπηκε και κάηκε μεταδίδοντας τη φωτιά και στα υπόλοιπα. Οι αστυνομικοί αρχικά αρνήθηκαν, αλλά μετά από προσωπική πίεση του Storrs, άνοιξαν πυρ κατά των άοπλων διαδηλωτών. Τα επεισόδια εντάθηκαν και πήραν έκταση σε όλη την περίμετρο του Κυβερνείου, ενώ σε κάποια δωμάτια του ξέσπασε πυρκαγιά. Μετά το πυρ των αστυνομικών το πλήθος διαλύθηκε. Ένας νεκρός (ο 17χρονος Ονούφριος Κληρίδης) και δεκαπέντε τραυματίες ήταν ο απολογισμός των επεισοδίων. Στην πάνδημη κηδεία του Ονούφριου Κληρίδη που ακολούθησε την επόμενη ημέρα με τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριλλο να χοροστατεί, έλαβαν χώρα μικρής έκτασης επεισόδια, αλλά όλη η νήσος βρισκόταν σε έναν επαναστατικό αναβρασμό. Ο Storrs λαμβάνοντας ανησυχητικά μηνύματα από όλα τα βασικά αστικά κέντρα του Νησιού αποφάσισε να συλλάβει αμέσως και να εξορίσει στην Αγγλία τους 10 βασικούς ηγέτες των εξεγερμένων (Τσαγγαριδής, Λοιζίδης, Κυκκώτης, Βατυλιώτης, Σκελέας, Μητροπολίτης Κυρήνειας Μακάριος, Χατζηπαυλου, Θεοδότου, Κολοκασίδης και φυσικά ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος). Ο Άγγλος γενικός Εισαγγελέας που ανέλαβε τις ποινικές διώξεις εις βάρος των εξορισθέντων με μυστική έκθεση του στον Storrs στις 31/1/1932, αναφέρει ότι δεν βρίσκει ικανά στοιχεία που να μπορούν να στηρίξουν την δίωξη τους.

Αλλά οι Βρετανοί δεν αρκέστηκαν μόνο στον «αποκεφαλισμό» των εξεγερμένων. Έλαβαν μια σειρά από βάρβαρα και απάνθρωπα αποικιοκρατικά μέτρα καταπατώντας και τα πλέον στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Το πρώτο ήταν ο κατ' οίκον περιορισμός που επέβαλλαν οι Βρετανοί στους κατοίκους όλων των μεγάλων πόλεων. Σύμφωνα με το μέτρο αυτό όλοι οι Ελληνοκύπριοι όφειλαν να παραμένουν αναγκαστικά στα σπίτια τους στις νυχτερινές ώρες, χωρίς φωτισμό, χωρίς θόρυβο ή μουσική ενώ όλες οι πόρτες και τα παράθυρα όφειλαν να είναι ερμητικά κλειστά. Επίσης στις αρχές Νοεμβρίου απαγόρευσαν αυστηρά την ανάρτηση οποιασδήποτε σημαίας –πλην της Αγγλικής- στο Νησί ενώ απαγορεύτηκαν και οι συναθροίσεις άνω των πέντε ατόμων.

Ο Storrs επέβαλλε αυστηρότατη λογοκρισία σε όλες τις Κυπριακές εφημερίδες, επέβαλλε περιορισμούς ακόμα και στις επισκέψεις σε κρατούμενους για τα γεγονότα, των οποίων τα δικαιώματα καταπατούνταν βάνουσα. Τριακόσια σαράντα έξι άτομα είχαν συλληφθεί με βαρύτερες κατηγορίες. Τα κατηγορητήρια αυτά ήταν τόσο σαθρά που 143 αθώωθηκαν πανηγυρικά. Οι υπόλοιποι καταδικάστηκαν σε βαρύτερες ποινές από 4 ως 10 χρόνια φυλάκιση σε φυλακές – κολαστήρια. Πάνω από 2200 Έλληνες δικάστηκαν για μικρότερα αδικήματα και καταδικάστηκαν σε μικρότερες ποινές.

Αυτό όμως που εξόργισε ακόμη και μετριοπαθείς Κύπριους που τηρούσαν εφεκτική στάση απέναντι στην Βρετανική Διοίκηση ήταν οι αποζημιώσεις που επέβαλλε ο Storrs σε όλους τους Χριστιανούς πολίτες του Νησιού. Συγκεκριμένα ζητήθηκε το ιλιγγιώδες ποσό των 34.000 λιρών για την επανόρθωση της κυβερνητικής περιουσίας.

Τα γεγονότα στην Κερύνεια
Την 24ην Οκτωβρίου ο μητροπολίτης Μακάριος ευρίσκετο εις Άγιον Αμβρόσιον. Πληροφορείται τα δραματικά γεγονότα και επιστρέφει στην Κυρήνεια. Δίδει οδηγίες να ειδοποιηθεί ο κόσμος στα χωριά να έρθει στην Κερύνεια για την εκδήλωση για τη γιορτή της σημαίας. Κατόπιν σύσκεψης με τους συνεργάτες του αποφασίζει να μεταβεί την επομένην, Κυριακήν, στην Λευκωσίαν, δια να παραστεί σε συνεδρίαν της Εθναρχίας. Οι Αγγλοι που παρακολουθούν τις κινήσεις του τον ανακόπτουν στην είσοδο της Λευκωσίας και τον αναγκάζουν να επιστρέφει στην Κερύνεια. Οι κάτοικοι της πόλης και πολλοί από τα γύρω χωριά είναι συγκεντρωμένοι στον Αρχάγγελο για το μνημόσυνο των πεσόντων. Μακάριος μπαίνει φουριόζος στην εκκλησία και μετά από σύντομο αλλά παλμώδη λόγο τελειώνει...
-Τη γιορτή της σημαίας θα κάμουμε εκεί που πρέπει στο διοικητήριο.

Να πούμε παρενθετικά ότι οι Έλληνες της μητροπολιτικής περιφέρειας Κερύνειας ήταν έτοιμοι από καιρό. Μετά την άνοδο του στο θρόνο της Κερύνειας το 1917, ο πεφωτισμένος Ιεράρχης θέτει δύο πρωταρχικούς στόχους. Την Παιδεία, πρωτοστατώντας στην ίδρυση σχολείων και την εξίψωση του εθνικού φρονήματος και τη διαφώτιση για την αναγκαιότητα για την ΕΝΩΣΗ με τη Μητέρα Ελλάδα. Με μια πλειάδα συνεργατών κυρίως καθηγητών δασκάλων δηκηγόρων και άλλων οργάνουν τα χωριά και πυρώνουν τις ψυχές. Αποκορύφωμα της αγάπης του για την Ελλάδα ο έρανος που πραγματοποιεί για την αγορά αεροπλάνου που δωρίζεται στην Ελληνική αεροπορία.

Επικεφαλής ο ίδιος, σημαιοφόρος ο Σάββας Χατζηλαμπής και ο κόσμος να ακοκουθεί. Μέγα το πλήθος. Όταν κατέβαιναν οι τελευταίοι τα σκαλιά του Αρκάντζιελου οι πρωτοπόροι είχαν σχεδόν καλύψει την οδό Ελλάδος. Ο παλμός της πρωτότυπης αυτής παρέλασης μεγαλειώδης. Τη Υπερμάχω στρατηγώ και άλλα πατριωτικά τραγούδια δονούν τον αέρα. Η αστυνομία επιχειρεί να τους ανακόψει Παρακάμπτοντας τηναστυνομία φθάνουν μπροστάστο διοικητήριο. Εκεί Αγγλος στρατιώτης σηκώνει το όπλο στον σημαιοφόρο νεαρό Χατζηλαμπή. Ο επιβλητικός ρασοφόπος με βροντερή φωνή....

-Εμένα κτύπα. Όχι το παιδί.
Ο δικηγόρος Δωρόθεος Καρολίδης εμποδίζει τον στρατιώτη να πυροβολήσει, Ο Μακάριος πιάνει το σχοινί να κατεβάσει την Αγγλική σημαία, αλλά αυτό κάπου σκαλώνει και κόβεται. Μικροί μαθητές προσπαθούν να κατεβάσουν την σημαία. Τελικά

το κατορθώνει ο δεκαεφταχρονος Δημήτρης Μιχ. Γαλακτίου. Την ποδοπατά και το πλήθος την ξεσκίζει σε μικρά κομματάκια που διασκορπίζονται σε πολλά χωριά. Ο Χατζηλαμπής υψώνει την Γαλανόλευκη. Αυτή η σημαία σώθηκε και συντηρημένη εκτίθεται στο Μουσείο Αγώνος. Ο Διοικητής Κερύνειας Ντένις διαβάζει από τον εξώστη του διοικητηρίου τον στρατιωτικό νόμο και ο αστυνόμος Δημητριάδης καλείτο πλήθος να επιστρέψει στα σπίτια του. Ο κόσμος όμως υπακούει στο Δεσπότη και σε παρέλαση πορεύεται στη Μητρόπολη. Εκεί συνεχίζουν να καταφθάνουν άνθρωποι από όλη την επαρχία. Από τον Άγιο Αμβρόσιο και την Καλογρέα ως τον Καρβά το Διόριος και τη Μύρτου. Θέλουν να προστατέψουν τον Δεσπότη τους που κατανοούν ότι οι Άγγλοι θα τον συλλάβουν. Οι τελευταίοι θέλοντας να εμποδίσουν τη συρροή του κόσμου στήνουν οπλοπολυβόλα εσε καίρια σημεία. Και δεν διστάζουν να ανοίξουν πυρ. Κάπου εκεί τραυματίζονται τρία άτομα μεταξύ τους και ο Μιχαήλ Τριφούντζης γιος του παπά Ισαάκ από τον Καρβά ετων 19. Το νεαρό παιδί ξεψυχά από αιμορραγία το επόμενο Πρωί. Τελικά ο Μακάριος συλλαμβάνεται τα μεσάνυχτα της ίδια μέρας μέσα από το δωμάτιο του στην μητρόπολη από ισχυρή στρατιωτική δύναμη- 3 μεγάλα φορτηγά με στρατιώτες - και κρατείται στις κεντρικές φυλακές μεχρι οι αποικιοκράτες να κανονίσουν πλοίο ένα καρβουνιάρικο για να εξοριστεί μαζί με τους άλλους πρωταίτιους της εξέγερσης. Ένας άλλος νεκρός κατά τα γεγονότα στην Κερύνεια ήταν ο Λοίζος Λοιζίδης από το Δίκωμο, που μάλιστα δολοφονήθηκε στο δωμάτιο του και μετά πετάχτηκε στη θάλασσα.

Είναι γεγονός ότι η εξέγερση του Οκτωβρίου ήταν καταδικασμένη να αποτύχει, αφού οι εξεγερθέντες ήταν ανοργάνωτοι και άοπλοι. Η εξέγερση αυτή όμως, προετοίμασε τον μεγαλειώδη ενωτικό αγώνα της Ε. Ο. Κ. Α. το 1955-1959 αφού δίδαξε στους Κύπριους την αρετή της αυταπάρνησης και το πνεύμα αντίστασης κατά του βρετανικού αυταρχισμού.